

8. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕХНОГЕННОЇ ТА ПРИРОДНОЇ БЕЗПЕКИ. ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

а) Актуальні проблеми:

1. з питань функціонування об'єктів економіки

Аналіз стану техногенної безпеки в Україні свідчить про **зношеність основних виробничих фондів** на об'єктах економіки та господарювання.

В Україні функціонують **25 030** потенційно небезпечних об'єктів, аварії на **955** із яких можуть призвести до виникнення надзвичайної ситуації державного або регіонального рівня, а також **1004** хімічно-небезпечних об'єкти, більшість з яких необхідно облаштувати автоматизованими системами раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення.

2. з питань житлового фонду

В експлуатації знаходилось **5,1** млн.м² ветхого та аварійного житлового фонду, або **0,5%** від усього житлового фонду, в якому проживало **118,6** тис. осіб.

Житловий фонд будинків перших масових серій (60-70-х років забудови) складає близько **72 млн. кв. м.** і потребує заміни або реконструкції. Фактично кожний четвертий міський житель проживає у житлових приміщеннях, які мають незадовільний технічний стан, низькі експлуатаційні якості та вичерпали свій експлуатаційний ресурс.

Ліфтове господарство країни налічує **94,1** тис. ліфтів. Кількість ліфтів, що відпрацювали призначений термін (граничний нормативний термін експлуатації 25 років) і підлягають зупинці становить **51,1** тис. одиниць або **54,2 %** від загальної кількості ліфтів.

3. з питань комунальної теплоенергетики

Технічний стан об'єктів комунальної теплоенергетики

Основне устаткування більшості українських теплоелектроцентралей (ТЕЦ) фізично і морально застаріло, потрібні його глибока модернізація або повна заміна.

На теперішній час майже понад **90 %** енергоблоків ТЕС відпрацювали свій розрахунковий ресурс (100 тис. годин), а понад **60 %** енергоблоків перетнули визнану у світовій енергетичній практиці межу граничного ресурсу та фізичного зносу відповідно **170 тис.** та **200 тис.** годин і потребують модернізації чи заміни.

На теплових електростанціях майже всі енергоблоки перевищили подвійний розрахунковий термін.

Технічний стан котелень

У сфері підприємств комунальної теплоенергетики близько **60 %** котелень вже відпрацювали свій нормативний термін, а на **38 %** котелень експлуатуються малоефективні та застарілі котли з низьким коефіцієнтом корисної дії (ККД), що обумовлює значні втрати палива.

Майже **40 %** теплових пунктів перебувають у аварійному стані, що призводить до постійних перебоїв у гарячому водопостачанні та перевитрат паливно-енергетичних ресурсів.

Теплові мережі в своїй більшості також мають значний ступінь зношення та не обладнані сучасними видами теплогідроізоляції, **15,9 %** від загальної протяжності мереж є аварійними.

4. з питань водопостачання та якості питної води

Чверта частина водопровідних очисних споруд потребують відновлення, кожна п'ята насосна станція відпрацювала нормативний термін амортизації. Фактично амортизовано і потребує заміни більше **40%** насосних агрегатів.

Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2012 році

Біля 4,6 мільйонів населення у 261 міському поселенні, а саме у 161 місті та 100 селищах міського типу 25 регіонів держави отримує питну воду з місцевих джерел з відхиленням від нормативних вимог за фізико-хімічними показниками: загальна жорсткість, хлориди, сухий залишок, сульфати, фтор, загальне залізо, нітрати, аміак, марганець.

Майже 2,5 мільйона населення 102 населених пунктів у 17 регіонах держави отримують питну воду за графіками.

Жителі більше 1200 сільських населених пунктів у південних і східних регіонах через природні або техногенні причини, не маючи гарантованих джерел водопостачання, вимушені частково або повністю користуватися привізною водою.

5. з питань каналізаційних споруд

Загальна протяжність каналізаційних мереж 51 210,5 км, з яких в аварійному та ветхому стані знаходяться 18 553,2 км, або 36,3 %.

6. з питань поводження з твердими побутовими відходами

В Україні за рік утворюється близько **50 млн. м³** твердих побутових відходів, що дорівнює близько 11 млн. тонн, які захоронюються на **4,5 тис.** сміттєзвалищах і полігонах, загальною площею понад **8 тис.** га. Кількість сміттєзвалищ, які перевантажені складає **314** од. (7%), а **897** од. (20%) - не відповідають нормам екологічної безпеки.

7. з питань охорони здоров'я

Із-за недофінансування, особливо у 2010-2012 р.р., «Загальнодержавної програми імунопрофілактики і захисту населення від інфекційних захворювань на 2009-2015 роки», в Україні посилюється загроза розповсюдження захворювань керованих засобами специфічної імунопрофілактики зокрема: кору, краснухи, епідпаротиту, коклюшу, поліомієліту, дифтерії, правця, що у кінцевому результаті може мати негативні медичні, економічні та зовнішньополітичні наслідки – спалахи з тисячами хворих і десятками смертей, епідемії краснухи, які часто супроводжуються народженням тисяч немовлят із вродженими вадами.

В останні роки залишається вкрай неблагополучна епізоотична ситуація щодо сказу. Основними резервуарами сказу у дикій природі залишаються червоні лиси (чисельність яких у більшості регіонів значно перевищує епізоотичний поріг - 1,0 голова на 1000 га), в населених пунктах - безпритульні тварини (коти та собаки). **Ризик захворювання людей на сказ ускладнюється тим, що щорічно за медичною допомогою в зв'язку з нападами тварин звертається значна кількість населення, з них більше 20 тис. щепляться проти сказу.** Запропонована Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» стерилізація тварин та розміщення їх у притулки через необхідність виділення значних коштів та необхідність для реалізації програми значного періоду часу, не вирішить цієї проблеми і в найближчі десятиріччя.

8. з питань радіаційної безпеки

В цілому радіаційні параметри, що характеризують роботу радіаційно небезпечних об'єктів України протягом 2012 року не перевищували нормативних значень, а радіаційний захист персоналу та населення забезпечувалися на достатньому рівні. Але існує проблема щодо об'єктів, які формують хронічне опромінення населення за рахунок техногенно-підсиленних джерел природного походження. У процесі видобування, переробки нафти, газу, вугілля, в інших видах виробничої діяльності постійно накопичуються відходи, з підвищеним вмістом радіонуклідів природного походження.

Найгостріше ця проблема постала на підприємствах навтогазовидобування. На майданчиках ряду спеціалізованих підприємств з поводження з радіоактивними відходами вже накопичилась значна кількість відходів, забруднених техногенно-підсиленими джерелами природного походження, в основному, у вигляді насосно-компресорних труб

та шламів, стосовно яких не визначені технології подальшого поводження, включаючи захоронення. Це обумовлено тим, що:

завданнями та заходами Загальнодержавної цільової екологічної програми поводження з радіоактивними відходами не передбачено поводження з відходами, утвореними у нафтогазовому секторі;

на сьогодні відсутні державні програмні документи, що передбачали б створення та практичне впровадження технологій та необхідних потужностей для забезпечення поводження з відходами, забрудненими техногенно-підсиленими джерелами природного походження;

на спеціалізованих підприємствах з поводження з радіоактивними відходами не впроваджені технології, які забезпечували б повний цикл поводження з такими відходами – переробка, дезактивація, тимчасове зберігання та остаточне безпечне захоронення.

З урахуванням такого стану справ, Держатомрегулюванням України було прийняте рішення, щодо неможливості продовження приймання спеціалізованими підприємствами з поводження з РАВ відходів, забруднених техногенно-підсиленими джерелами природного походження, від підприємств нафтогазової промисловості.

Такий стан справ не може вважатися прийнятним, оскільки ймовірними його наслідками можуть стати погіршення екологічної ситуації та радіаційної обстановки на підприємствах нафтогазової галузі й прилеглих територіях та перекладання вирішення проблеми поводження з відходами, які є техногенно-підсиленими джерелами природного походження, нафтогазовою галуззю на Державний бюджет України.

9. з питань техногенної безпеки зони відчуження

За результатами радіоекологічного моніторингу виявлено забрудненість всіх ланок довкілля зони відчуження. Горизонтальна та вертикальна міграція радіонуклідів, що знаходяться в зоні, обумовлюють формування вторинних потенційно небезпечних джерел радіоактивного забруднення довкілля за межами зони, що вимагає проведення постійного радіаційного моніторингу не тільки території зони відчуження, але і територій, що примикають до зони відчуження. У зв'язку з тим, що основна кількість радіонуклідів мігрує водним шляхом, на перший план необхідно проводити радіаційний моніторинг водних джерел, насамперед річок Прип'ять та Дніпро. Для сільськогосподарської діяльності особливе значення має контроль забруднення продукції радіонуклідами ^{90}Sr і ^{137}Cs , а для навколишнього середовища ще й забруднення повітря важкими радіонуклідами (U, Pu, Am і іншими).

10. з питань пожежної безпеки

Значної шкоди населенню, навколишньому природному середовищу та суб'єктам господарювання завдають **пожежі**.

В останні роки в Україні однією з основних проблем у сфері пожежної безпеки є стан протипожежного захисту об'єктів з масовим перебуванням людей, зокрема, ринків, дитячих дошкільних і навчальних закладів, лікувальних закладів, культових будинків і споруд, санаторіїв та закладів відпочинку, культурно-просвітніх і видовищних закладів, готелів та гуртожитків, на яких виконання заходів щодо забезпечення пожежної безпеки суттєво ускладнено внаслідок обмеженого фінансування

Залишається невирішеною ситуація із забезпеченням пожежної безпеки у сільській місцевості, де виникає більше третини загальної кількості пожеж, а їх гасіння ускладнюється значною віддаленістю підрозділів, що забезпечують державну пожежну охорону та низьким рівнем технічної оснащеності протипожежних формувань сільськогосподарських об'єктів.

За останні п'ять років кількість підрозділів, які забезпечують місцеву пожежну охорону, що несуть цілодобове чергування у сільській місцевості, зменшилася на понад 30

відсотків і на сьогодні складає 1200 одиниць. Протипожежна техніка, яка знаходиться на їх балансі, на 98 відсотків вичерпала свій ресурс.

На даний час діючі енергоблоки атомних електростанцій України відпрацювали у середньому 66 відсотків терміну експлуатації, передбаченого вихідними проектами. Подальша експлуатація наявних систем протипожежного захисту енергоблоків атомних електростанцій не може гарантувати їх безпеку.

Потребує розв'язання також проблема забезпечення протипожежного захисту будинків підвищеної поверховості та висотних будинків. Упродовж тривалого часу не виконуються заходи щодо відновлення працездатності автоматичних систем протипожежного захисту і димовидалення у таких будинках. Понад 35 відсотків пожежних кранів систем внутрішнього протипожежного водопостачання будинків підвищеної поверховості та висотних будинків не укомплектовані необхідним протипожежним інвентарем.

Припущено, що невжиття невідкладних заходів упродовж наступних чотирьох років щодо підвищення протипожежного захисту населених пунктів та об'єктів може призвести тільки до прямих збитків від пожеж на суму близько 3,1 млрд. грн., а з урахуванням побічних збитків – на суму понад 8 млрд. грн.

11. з питань технічного і технологічного оснащення гідрометеорологічних підрозділів

Рівень технічного та технологічного оснащення гідрометеорологічних підрозділів не відповідає потребам сьогодення. Основними проблемами діяльності зазначених підрозділів - є низький рівень справджуваності та обмежені можливості щодо завчасного прогнозування таких стихійних гідрометеорологічних явищ, як катастрофічні зливи, шквали, смерчі, швидкоплинні паводки на гірських річках українських Карпат та Криму.

12. з питань екзогенних геологічних процесів

Активний розвиток природних екзогенних геологічних процесів (далі - ЕГП), серед яких найбільш руйнівними є зсуви, що розвиваються сумісно з абразією на узбережжях морів та лиманів, переробкою берегів водосховищ, селів у горах та передгір'ях, ерозією по берегах річок та схилах балок.

Відсутність системи прогнозування та упередження ЕГП.

13. з питань безпеки гідротехнічних споруд

Неналежний стан гідротехнічних споруд - гребель, дамб, шлюзів, мостів тобто інженерних споруд, аварії на яких (руйнування) внаслідок технічного стану, паводків, великої кількості опадів, селевих потоків, а також через неякісний стан водозахисних або водозберігаючих споруд загрожують гідродинамічними надзвичайними ситуаціями.

Додатковим фактором ризику виникнення надзвичайних ситуацій гідродинамічного характеру є масове безсистемне будівництво в паводконебезпечних зонах.

Відсутність сталого моніторингу за станом гідротехнічних споруд внаслідок неналежного фінансування.

Найбільшу небезпеку для населення та навколишнього природного середовища становить незадовільний стан хвостосховищ, шлаконакопичувачів, що містять відходи виробництва.

14. з питань зберігання та очищення території від високотоксичних речовин та вибухонебезпечних предметів

Не в повному обсязі проведено знешкодження непридатних до застосування та заборонених для використання **засобів захисту рослин**, що складають особливу групу високотоксичних речовин.

У країні залишається не вирішеним питання очищення території від **вибухонебезпечних предметів**, у тому числі від таких, що залишилися із часів Другої світової війни.

15. з питань моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій

Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій здійснюються на рівні регіональних, галузевих або інших самостійних підсистем, не об'єднаних у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс. Загальнодержавну систему моніторингу джерел надзвичайних ситуацій та їх прогнозування у державі не створено.

16. з питань оповіщення населення

Системи централізованого оповіщення населення усіх рівнів не відповідають сучасним вимогам. Відповідна апаратура, яка введена в експлуатацію у 80-х роках минулого століття, вичерпала свій ресурс і морально застаріла. Унаслідок згорання мережі проводового радіомовлення (з 16,6 млн. основних радіоточок у 1991 році до 3,3 млн. – у 2011 році) значно зменшилися можливості оповіщення.

У країні не створено систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером "112".

б) Основні причини:

обмежене фінансування запобіжних заходів та робіт із захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій або його відсутність та, як наслідок, невиконання відповідних програм у повному обсязі;

накопичення відходів виробництва в обсязі, що становить загрозу розповсюдження шкідливих речовин;

не виконання у повному обсязі Загальнодержавної програми імунопрофілактики і захисту населення від інфекційних захворювань на 2009-2015 роки;

відсутність комплексної державної програми з питань епізоотії;

не виконання комплексу заходів поводження з відходами, забрудненими техногенно-підсиленими джерелами природного походження;

протягом 2012 року прогрес щодо вирішення чи планування вирішення цих питань був відсутній. З боку Міненерговугілля України та ДАЗВ України не узгоджено жодних міжвідомчих або міжгалузевих рішень, програм та планів. Не створена міжвідомча робоча група, організацію створення якої було запропоновано Міненерговугілля України, як органу державного управління підприємств нафтогазової галузі;

недостатнє матеріально-технічне забезпечення пожежно-рятувальних підрозділів, недостатня кількість осіб рядового та начальницького складу, мала укомплектованість підрозділів;

високий ступень зношеності систем протипожежного захисту;

зношеність основних виробничих фондів підприємств, установ та організацій, що є реальною загрозою виникнення пожеж, масштаби яких можуть негативно вплинути на стан навколишнього природного середовища;

недосконалість та застарілість законодавчого і нормативно-правового забезпечення у сфері пожежної безпеки;

відсутність у діючих нормативних документах кількісних критеріїв комплексної оцінки пожежної безпеки, що дозволяють не тільки враховувати можливі наслідки від пожеж на об'єктах, але й визначити ймовірність їх виникнення;

недосконалість нормування у будівництві та застарілість деяких будівельних норм технічного характеру, що містять обов'язкові вимоги у сфері пожежної безпеки, зокрема відсутністю нормативної кількості пожежних депо відповідно до ДБН 360-92 "Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень";

недостатністю фінансування заходів, спрямованих на підвищення рівня протипожежного захисту об'єктів і населених пунктів;

відсутність сучасних автоматизованих технологій проведення спостережень, гідрометеорологічного прогнозування та забезпечення;

недостатній рівень матеріально-технічного оснащення сил цивільного захисту;

Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2012 році

відсутність сучасних автоматизованих технологій проведення спостережень, гідрометеорологічного прогнозування та забезпечення;
 низький рівень культури безпеки та обізнаності громадян з питань безпеки життєдіяльності в цілому, формування відповідального ставлення до особистої безпеки та безпеки оточуючих у сфері, не пов'язаній з виробництвом;
 існування у суспільстві свідомого ігнорування вимог безпеки життєдіяльності;
 не визначення пріоритетів розвитку цивільного захисту;
 низька ефективність діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту;
 недосконалість системи управління процесами цивільного захисту.

в) Шляхи та способи їх розв'язання

1. Реалізація державної політики у сфері запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного та природного характеру повинна бути одним із пріоритетних напрямів роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади.
2. Реалізація Загальнодержавної цільової програми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013-2017 роки.
3. Реалізація Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та економічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року.
4. Реалізація Державної цільової соціальної програми розвитку цивільного захисту на 2009-2013 роки.
5. Реалізація Державної цільової соціальної програми протимінної діяльності Міністерства з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи на 2009-2014 роки.
6. Реалізація Державної цільової соціальної програми забезпечення пожежної безпеки на 2012-2015 роки.
7. Реалізація Державної цільової екологічної програми ліквідації наслідків надзвичайної ситуації на території військової частини А 0829 (м.Лозова Харківської області) на 2011-2013 роки.
8. Невідкладне створення системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій з постійно діючим координаційним органом із цих питань – Центром моніторингу і прогнозування, що повинен функціонувати у системі ДСНС.
9. Прискорення створення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером "112".
10. Максимальне використання можливостей Єдиної державної системи цивільного захисту.
11. Прискорення оптимізації системи управління процесами цивільного захисту.
12. Здійснення контролю за:
 станом техногенної та природної безпеки;
 виконанням програмних заходів, спрямованих на ліквідацію негативних екологічних та техногенних загроз на території України;
 цільовим використанням бюджетних коштів, виділених для виконання програмних заходів;
 закупівлею техніки та обладнання;
 реалізацією інших заходів цивільного захисту.

13. Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Міністерству освіти і науки України, Міністерству молоді та спорту України, громадським організаціям вжити заходів щодо популяризації культури безпеки життєдіяльності – сукупності цінностей, стандартів, моральних норм і норм прийнятої поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни, як мети підвищення рівня безпеки.

14. Необхідно суттєво збільшити темпи автоматизації гідрометеорологічних спостережень та робіт, забезпечити мережу гідрометеорологічних спостережень новітніми технічними та технологічними засобами вимірювання.

Для виявлення, моніторингу та прогнозування явищ конвективного характеру (шквалів, смерчів, гроз, граду, злив), що несуть найбільші загрози для функціонування господарського комплексу країни, життєдіяльності її населення нагально необхідним є забезпечення гідрометеорологічної мережі радарми доплерівського типу з покриттям усієї території України метеорологічною радіолокаційною інформацією.

15. Створення інфраструктури поводження з відходами, що є техногенно підсиленими джерелами. Така інфраструктура може базуватись на існуючій в країні системі поводження з радіоактивними відходами;

розроблення та впровадження державних програм, що передбачали б створення та практичне впровадження технологій та необхідних потужностей для забезпечення поводження з відходами, забрудненими техногенно-підсиленими джерелами природного походження;

розроблення та впровадження технологій, які забезпечували б повний цикл поводження з такими відходами – переробка, дезактивація, тимчасове зберігання та остаточне безпечне захоронення.

16. Радіаційна небезпека у зоні відчуження обумовлена наявністю об'єкту "Укриття" та близько 500 пунктів тимчасової локалізації РАВ, тому основні завдання по забезпеченню радіаційної безпеки в зоні залишаються продовж довгих років ті самі: перетворення об'єкту "Укриття" в безпечний стан з подальшим захороненням його вмісту на довгострокового зберігання; ліквідація ПТЛРВ також шляхом захороненням їх вмісту на довгострокового зберігання у ПЗРВ; створення і функціонування комплексної системи радіаційного контролю і раннього попередження. Виконання цих завдань забезпечується створенням нового безпечного конфайнмента (НБК), забезпеченням повноцінного функціонування централізованого підприємства з поводження з РАВ та забезпечення радіаційної безпеки за рахунок створення "Комплексної системи радіаційного контролю і раннього попередження в Чорнобильській зоні відчуження".

17. Для подальшого забезпечення і підтримання епідемічного благополуччя у країні необхідно забезпечити достатній обсяг охоплення профілактичними щепленнями, рекомендований Всесвітньою організацією охорони здоров'я та закладений у Загальнодержавній програмі на рівні не менше 95,0%. Таке можливо лише при умові повного забезпечення потреб закладів охорони здоров'я в імунобіологічних препаратах для вакцинації та безперебійного і ритмічного їх постачання в регіони.

18. Розроблення, прийняття і реалізація Комплексної державної програми з питань епізоотії та захисту тварин від жорсткого поводження.

19. Вирішення проблем об'єктів життєзабезпечення:

- збільшення обсягів робіт з капітального ремонту житлових будинків;
- ліквідація аварійного та ветхого житла;
- ремонт та заміна ліфтів;

- приведення у задовільний технічний стан існуючі системи автоматичного протипожежного захисту в будинках підвищеної поверховості і висотні;

[Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2012 році](#)

- збільшення обсягів робіт з обслуговування і ремонту житла з застосуванням новітніх енергозберігаючих технологій і матеріалів;
- оптимізація централізованих систем водопостачання та водовідведення;
- приведення зон санітарної охорони та водоохоронних зон джерел питного водопостачання до нормативних вимог, забезпечення дотримання їх режимів;
- ремонт та заміна водопровідних та каналізаційних мереж;
- ремонт та реконструкція водопровідних насосних станцій;
- оновлення, реконструкція каналізаційних насосних станцій;
- реконструкція каналізаційних очисних споруд з метою зменшення обсягів неочищених та недостатньо очищених стічних вод, що скидаються у навколишнє природне середовище;
- будівництво та реконструкція станцій водопідготовки та доочистки питної води в населених пунктах, де якість питної води не відповідає встановленим вимогам і подається за тимчасовими дозволами Держспоживстандарту, в першу чергу в дошкільних, шкільних та лікувальних закладах;
- удосконалення нормативно-правового та науково-технічного забезпечення у сфері питної води та питного водопостачання у відповідності до стандартів Європейського Союзу та з урахуванням національних особливостей;
- оновлення основних фондів електроенергетики потребує як може скорішого інвестування з боку держави з метою недопущення надзвичайних ситуацій пов'язаних з відключенням населених пунктів країни від енергопостачання .